ROMAN ROŻDŻEŃSKI

FILOZOFIA A RZECZYWISTOŚĆ
Spór o poznawalność świata

Wydawnictwo WAM

Kraków 2012

Spis treści

Przedmowa 11

ROZDZIAŁ I
Myślenie filozoficzne w cieniu zwątpienia 15

1. Wprowadzenie 15
2. Sofistyczne doktryny Protagorasa oraz Gorgiasza 19
3. Krytyczne zastrzeżenia odnośnie do naszych możliwości poznawczych, jakie poprzedziły pojawienie się nurtu sceptyckiego 23
4. Doktryna Pirrona, uznawanego za twórcę filozofii sceptyckiej 26
5. Sceptycy w Akademii Platońskiej: Arkezylaos i Karneades 32
6. Odnowienie doktryny pirronizmu przez Ainezydema 36
7. Końcowa faza starożytnego sceptycyzmu: stanowisko Sekstusa Empiryka 39
8. Tendencje sceptyczne w wiekach średnich 46
9. Sceptycyzm we Francji w XVI i XVII wieku 49
10. Krótkie podsumowanie 57
11. Kluczowe przeświadczenia sceptyków, które były podstawą ich doktryny 60
12. Sceptycyzm jako wyzwanie dla filozoficznego myślenia 62

ROZDZIAŁ II
Kartezjuszowe usiłowanie radykalnego przezwyciężenia wszelkiego sceptycyzmu 69

1. Wprowadzenie 69
2. Kartezjuszowe poszukiwanie drogi do wiedzy bezwzględnie pewnej 70
3. Metodyczne wątpienie jako sposób odkrywania niewzruszonego fundamentu dla nowej filozofii 77
4. Bezwzględna pewność, jaka cechuje poznanie własnego umysłu 79
5. Co może nam zagwarantować realne istnienie rzeczy cielesnych poza naszym umysłem? 85
6. Co jest nam dane w sposób pewny z natury rzeczy cielesnych? 89
7. Bezwzględna pewność faktu, że jestem złożony z umysłu i ciała 94
8. Niejasność relacji niektórych idei rzeczy cielesnych do samych tych rzeczy 97

9. Zmysłowe postrzeganie rzeczy cielesnych a intelektualne ujmowanie ich niezmiennej istoty 102
10. Tylko idee jasne i wyraźne są przedmiotem niezawodnego poznania 106
11. Skąd pochodzą idee rzeczy cielesnych, jakie posiada nasz umysł? 110
12. Tylko w sposób pośredni, czyli poprzez jasne i wyraźne idee zmysłowe, dosięgamy poznawczo rzeczy zewnętrznych 116
13. Podstawowe przeświadczenia Kartezjusza o charakterze teoriopoznawczym 119
14. Podsumowanie 122

ROZDZIAŁ III
Możliwość przejścia od treści naszego umysłu do świata zewnętrznego w ujęciu Malebranche'a, Locke'a i Leibniza 127
1. Wprowadzenie 127
2. Koncepcja Malebranche'a: świat zewnętrzny jest nam dany poprzez idee, które istnieją w Bogu 130
3. Stanowisko Locke'a: idee są bezpośrednim przedmiotem wszelkich naszych poznań, jednakże nie są nam wrodzone 134
4. Pogląd Locke'a na naturę idei 137
5. Rola idei w poznawaniu rzeczy zewnętrznych 140
6. Wątpliwości Locke'a dotyczące poznawczej genezy idei substancji cielesnej 145
7. Obrona przez Leibniza poglądu Kartezjusza, że istnieją idee oraz prawdy wrodzone 151
8. Prawdy czysto rozumowe a prawdy dotyczące faktów 155
9. Przeświadczenie Leibniza, że bezpośrednim przedmiotem naszych poznań są przede wszystkim rozmaite prawdy 157
10. Niewyraźny i mętny charakter tych prawd, które zależą od idei zmysłowych 164
11. Podsumowanie 166

ROZDZIAŁ IV
Kwestia możliwości poznawczego wykroczenia poza treści umysłu według: Berkeleya, Hume'a oraz Kanta 169
1. Wprowadzenie 169
2. Stanowisko Berkeleya w kwestii przedmiotów naszego poznania 170
3. Przeświadczenie Berkeleya, że przyczyną sprawczą naszych idei zmysłowych jest Bóg, a nie rzeczy zewnętrzne 176
4. Stosunek przemyśleń Berkeleya do sceptycyzmu 182

5. Stanowisko Hume'a: percepcje stanowią cały materiał naszego poznania i wiedzy 185
6. Pewne niejasności w rozważaniach Hume'a, gdy idzie o przedmiot naszego poznania 190
7. Stanowisko Hume'a w kwestii istnienia rzeczy poza naszymi percepcjami 200
8. Istotna zbieżność poglądów Hume'a ze stanowiskiem sceptyków 208
9. Pogląd Kanta na relację zmysłowych zjawisk do rzeczy zewnętrznych 210
10. Kwestia relacji przemyśleń Kanta do stanowiska sceptyków 216
11. Czy uznanie istnienia jakichś rzeczy zewnętrznych (tj. n o u m e n ó w) było dla Kanta postulatem rozumu praktycznego? 219
12. Podsumowanie 224

ROZDZIAŁ V
Sceptyczne wywody Hume'a i ich krytyka 229
1. Wprowadzenie 229
2. W jaki sposób Hume uzasadniał swój sceptycyzm? 231
3. Wstępne uwagi krytyczne dotyczące sceptycznych wywodów Hume'a 238
4. Czy Humowskie percepcje są jedynym przedmiotem naszych zmysłowych postrzeżeń? 244
5. Przeświadczenie Hume'a, które dotyczyło istoty postrzeżenia: tak zewnętrznego, jak i wewnętrznego 250
6. Przeoczenie przez Hume'a faktu, że nasze cielesne działania mają kluczowe znaczenie dla możliwości stwierdzenia realności czegoś 256
7. Również w oporze, jaki coś stawia naszym działaniom, ujawnia się jego rzeczywiste istnienie 262
8. Humowska krytyka tradycyjnego pojęcia przyczynowości jako konsekwencja jego interpretacji istoty poznania 267
9. Krytyczne uwagi dotyczące sposobu, w jaki Hume rozważał problematykę przyczynowości 273
10. Znaczenie naszych cielesnych działań dla rozjaśnienia źródła tradycyjnego pojęcia przyczynowości 276
11. Czynniki, jakie warunkują możliwość dokonania przez nas określonej przemiany czegoś 279
12. Odpowiednie działania są niezbywalnym składnikiem podejmowanych przez nas doświadczeń 286
13. Podsumowanie 293

ROZDZIAŁ VI
Myślenie wobec problemu poznawalności świata.
Co i jak jest nam dane poznawczo? 295
1. Wprowadzenie 295
2. Dzięki czemu zmysłowe postrzeganie czegoś jest dla nas w ogóle możliwe? 297
3. Jak ujawnia się zjawiskowo ukształtowanie bytów z naszego otoczenia? 302
4. Postrzeżeniowe napotkanie czegoś jako punkt wyjścia wszelkich naszych poznawczych usiłowań 306
5. Jak dokonujemy obserwacji i co jest nam w nich dane poznawczo? 311
6. W jaki sposób dokonujemy doświadczeń oraz co – dzięki nim – jest nam dane poznawczo? 315
7. Dwa rodzaje ujęć zmysłowych: ujęcia udostępniające coś w sposób pierwotny oraz „nadbudowane" nad nimi ujęcia poznawcze 322
8. Uwagi dotyczące sposobu, w jaki dokonujemy poznań intelektualnych 325
9. Co i jak jest nam dane w poznaniu intelektualnym, jakiego dokonujemy na gruncie postrzeżeniowego napotkania bytów? 328
10. Co i jak jest nam dane w poznaniu intelektualnym, jakiego dokonujemy na gruncie obserwacji? 335
11. Co i jak jest nam dane w poznaniu intelektualnym, jakiego dokonujemy na gruncie doświadczenia? 340
12. Pozazjawiskowe aspekty ukształtowania bytów, jakie w nich odkrywamy dzięki naszym intelektualnym ujęciom poznawczym 345

ZAKOŃCZENIE 353

SUMMARY 363

BIBLIOGRAFIA 367

INDEKS OSÓB 370